

گفت‌وگوی «وطن امروز» با حجت‌الاسلام والمسلمین سیدحسین مؤمنی درباره نقش امر به معروف و نهی از منکر در قیام حسینی (ع)

امر به معروف و نهی از منکر ستون قیام عاشورا

یکی از اهدافی که حضرت سیدالشهدا برای قیام خود ذکر کرده‌اند، آرمان والای امر به معروف و نهی از منکر است. بدین جهت دهه اول محرم را دهه بزرگداشت این اصل مهم اسلامی نامگذاری کرده‌اند. امیرالمؤمنین در حکمت ۲۷۴ نهج‌البلاغه در اهمیت این اصل مترفی فرمودند: **«وَمَا أَعْطَى الْبِرِّ كَلِمًا وَ الْجِهَادِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، عِنْدَ الْأَمْرِ بِالْمَعْرُوفِ وَ النَّهْيِ عَنِ الْمُنْكَرِ، إِلَّا كَتَفَتْهُ فِي بَخْرٍ لُجِّيٍّ؛ تَمَامَ أَعْمَالِ نَبِيِّكَ وَ حَتَّى جِهَادِ فِي رَاهِ خُودِكَ وَ بِرَابِرِ أَمْرِ بِمَعْرُوفٍ وَ نَهْيِ زِمَانِكَ هَمِّكَ وَ مَا دَعَاكَ إِلَى مَعْرُوفٍ وَ نَهْيِ عَنِ الْمُنْكَرِ هَمِّكَ وَ مَا دَعَاكَ إِلَى مَعْرُوفٍ وَ نَهْيِ عَنِ الْمُنْكَرِ هَمِّكَ وَ مَا دَعَاكَ إِلَى مَعْرُوفٍ وَ نَهْيِ عَنِ الْمُنْكَرِ هَمِّكَ»** و پنهانوار. اصلی که اگر فرد و جامعه به شکل صحیح به آن عمل کنند، ارزش و مقامش از همه خوبی‌ها حتی جهاد و جانبازی در راه خدا بیشتر است. به همین سبب است که

مواردی مشکلات اقتصادی را برطرف کنند تا همین مسأله زمینه‌ساز امر به معروف و نهی از منکر باشد. بنابراین حضرت در هر خطبه‌ای به روش خاصی وارد آن فضا شده و امر به معروف و نهی از منکر را به انجام رساندند.

■ چرا امر به معروف و نهی از منکر امام حسین به مقابله نظامی و جنگ سخت با حکومت وقت منتهی شد؟ مقابله امام حسین (ع) با حکومت وقت به اولویت‌بندی حضرت در پیاده‌سازی امر به معروف و نهی از منکر بازمی‌گردد. امام بزرگ‌ترین منکر را حاکمیت وقت تشخیص دادند. با توجه به گفت‌وگوهایی که میان امام و ایادی حکومت اموی رد و بدل شده بود، امام تشخیص دادند این حکومت از بین نخواهد رفت گسترش‌دهنده فرهنگ امر به معروف و نهی از منکر خواهند بود. اینکه امر به معروف و نهی از منکر واکنش نشان می‌دهند، به دلیل عملکرد نامناسب ما در برخی موارد بوده است

استفاده از شمشیر لازم نیست و با معاویه مکانبه می‌کنند. زمانی که امام نخستین نامه را به مردم کوفه می‌نویسند و حضرت مسلم (ع) را به آنان معرفی می‌کنند، حضرت احساس می‌کنند که مردم کوفه نیازمند شناخت امام هستند، لذا حسین (ع)، امام را به مردم معرفی می‌کنند یعنی توصیه امر به معروف می‌کنند که مردم کوفه در مسیر حرکت امام دچار اشکال نشوند و امام‌شناسی مردم تقویت شود. امام حسین (ع) ۴ ویژگی امام را برای مردم معرفی می‌کنند و می‌فرمایند: امام کسی است که عامل به کتاب خدا باشد، عدالت را در جامعه گسترش دهد، حامی دین خدا باشد و دلسوزترین افراد برای کسب رضای خداوند تبارک و تعالی و خدمت به مردم در سطح جهان باشد.

■ حیطه امر به معروف و نهی از منکر باید گسترده باشد و تمام حیطه‌های اجتماعی را در بر گیرد و منحصر به یک یا ۲ معروف نباشد. اگر این اتفاق در امر به معروف و نهی از منکر بیفتد، تمام مردم جامعه طرفدار و گسترش‌دهنده فرهنگ امر به معروف و نهی از منکر خواهند بود. اینکه امر به معروف و نهی از منکر نسبت به امر به معروف و نهی از منکر واکنش نشان می‌دهند، به دلیل عملکرد نامناسب ما در برخی موارد بوده است

در راه جامعه گسترش دهند. به طور کلی در هر جامعه‌ای اگر مردم به دنبال حق باشند، آن زمان به دنبال امام حق هم حرکت می‌کنند. تاریخ نشان می‌دهد که گاهی اشکال از مردمی بوده است که متأسفانه به دنبال حق نبوده بلکه در پی منافع و مقاصد خود بودند و به همین دلیل در آن زمان در میان راه امام حسین (ع) راه را کردند و حضرت تنها شدند.

امت و مبارزه با حاکمیت آغاز کردند. امروز نیز باید مهم‌ترین معضلات و مشکلات یا منکرهای جامعه خود را شناسایی کنیم، معروف‌هایی که در جامعه ترک شدند، شناخته شوند و پس از اولویت‌بندی آنها، مردم را دعوت کنیم که در این پدیده اجتماعی با ما مشارکت کنند. اگر مردم احساس کردند که واقعا امر به معروف و نهی از منکر می‌تواند در عرصه‌های مختلف اجتماعی گره‌گشا باشد، حتما در مواردی مثل حجاب که ما به دنبال امر به معروف و نهی از منکر هستیم، مردم هم استقبال خواهند کرد اما زمانی که به صورت «مقطعی» گذرا و موضوعی» امر به معروف و نهی از منکر را در حیطه‌های اجتماعی اصلا احساس نکردند و تا این تجربه را به دست نیاورند قاعدتا این فرهنگ نمی‌تواند یک فرهنگ عام باشد. باید حالات، مستندهای امر به معروف و نهی از منکر و گروه‌های مردمی بیش از اینکه به دنبال اجرا کردن باشند، در پی فرهنگ‌سازی امر به معروف و نهی از منکر در سطح جامعه باشند. **■ به نظر شما امر به معروف و نهی از منکر حسینی چه تفاوت و فاصله‌ای با امر به معروف و نهی از منکرهای دیگر دارد؟** به عبارتی چه کار کنیم تا امر به معروف و نهی از منکرهای ما در تراز امر به معروف و نهی از منکرهای حسینی شود؟

امر به معروف و نهی از منکرهای دوران ما بسیار با امر به معروف و نهی از منکر حسینی فاصله دارد. در دوران امام حسین (ع) منکرهای بسیاری در جامعه وجود داشت اما حضرت امر به معروف و نهی از منکر را اولویت‌بندی کردند و از نخستین اولویت یعنی اصلاح

اینکه برخی از اقشار جامعه نسبت به امر به معروف و نهی از منکر واکنش نشان می‌دهند، به دلیل عملکرد نامناسب ما در برخی از موارد مانند اختصاص امر به معروف و نهی از منکر به بعضی از موضوعات، موقتی بودن و عدم پیگیری تا حصول نتیجه بوده است.

متأسفانه امروز امر به معروف و نهی از منکر به یک پدیده اجتماعی شعاری تبدیل شده که در مقاطعی مطرح و سپس به فراموشی سپرده می‌شود. مردم ما طعم شیرین امر به معروف و نهی از منکر را در حیطه‌های اجتماعی اصلا احساس نکردند و تا این تجربه را به دست نیاورند قاعدتا این فرهنگ نمی‌تواند یک فرهنگ عام باشد. باید حالات، مستندهای امر به معروف و نهی از منکر و گروه‌های مردمی بیش از اینکه به دنبال اجرا کردن باشند، در پی فرهنگ‌سازی امر به معروف و نهی از منکر در سطح جامعه باشند. **■ به نظر شما امر به معروف و نهی از منکر حسینی چه تفاوت و فاصله‌ای با امر به معروف و نهی از منکرهای دیگر دارد؟** به عبارتی چه کار کنیم تا امر به معروف و نهی از منکرهای ما در تراز امر به معروف و نهی از منکرهای حسینی شود؟

امر به معروف و نهی از منکرهای دوران ما بسیار با امر به معروف و نهی از منکر حسینی فاصله دارد. در دوران امام حسین (ع) منکرهای بسیاری در جامعه وجود داشت اما حضرت امر به معروف و نهی از منکر را اولویت‌بندی کردند و از نخستین اولویت یعنی اصلاح

■ امام حسین (ع) جامعه اسلامی را در چه شرایطی می‌دیدند که یکی از اهداف حرکت خود را امر به معروف و نهی از منکر بیان کردند؟ امام حسین (ع) فلسفه قیام خودشان را امر به معروف و نهی از منکر اعلام کردند و سپس در ادامه این مسأله را توضیح دادند «**طَلَبِ الْإِصْلَاحِ فِی أُمَّةٍ جَدِيٍّ؛** امر به معروف و نهی از منکر که در راستای اصلاح و هدایت امت پیغمبر (ص) است، یعنی امت توسط حاکمیت اموی از مواضع اسلام دور شدند و امام حسین (ع) قصد دارد این اصلاح را انجام دهد که مردم با دین حقیقی اسلام و اسلام ناب محمدی آشنا شوند.

نکته مهم در سیره تربیتی امر به معروف و نهی از منکر امام حسین (ع) که به نظرم امروز می‌تواند بسیار کارگشا باشد، اولویت‌بندی امر به معروف و نهی از منکرها و گسترش امر به معروف و نهی از منکر به همه حیطه‌های اجتماعی است. ما باید

مهم‌ترین منکرها را در جامعه بشناسیم، سپس از مهم‌ترین منکرها شروع به امر به معروف و نهی از منکر کنیم. حیطه امر به معروف و نهی از منکر باید گسترده باشد و تمام حیطه‌های اجتماعی را در بر گیرد و منحصر به یک یا ۲ مورد از معروف نباشد، اگر این اتفاق در امر به معروف و نهی از منکر بیفتد، تمام مردم جامعه طرفدار و گسترش‌دهنده فرهنگ امر به معروف و نهی از منکر خواهند بود.

عاشورا در نگاه استاد شهید مرتضی مطهری

حسین (ع) شهید فریضتین

نمی‌کردند، اباعبدالله هم آسوده و راحت بود، سر جای خود نشستند بود، حادثه و غافلای به وجود نمی‌آمد، اما به موجب عامل سوم، حسین یک مرد معترض و منتقد است، مردی است انقلابی و قیام‌کننده، یک مرد مثبت است، دیگر انگیزه دیگری لازم نیست، همه جا را فساد گرفته، حلال خدا حرام، و حرام خدا حلال شده است، بیت‌الامال مسلمین در اختیار افراد ناشایسته قرار گرفته و در غیر راه رضای خدا صرف می‌شود، پیغمبر اکرم فرمود: هر کس چنین اوضاع و احوالی را ببیند «فَلَيْمٌ يَغْيِرُ عَلَيْهِ يَغْفَلُ وَ لَا قَوْلَ» و درصدد دگرگونی آن نباشد، در مقام اعتراض برنیاید «كَانَ حَقًّا عَلَيَّ اللَّهُ أَنْ يَدْخُلَهُ مَذْخَلُهُ» شایسته است (ثابت است در قانون الهی) که خدا چنین کسی را به آنجا ببرد که ظالمان، جباران، ستمکاران و تغییردهندگان دین خدا می‌روند، و سرنوشت مشترک با آنها دارد. امام به گفته جدش استاد می‌کند که در چنین شرایطی کسی که می‌داند و می‌فهمد و اعتراض نمی‌کند، با جامعه گنهگار خود سرنوشت مشترک دارد. تنها این حدیث نیست، احادیث دیگری از شخص پیغمبر اکرم صلی‌الله علیه و آله در این زمینه هست.

حدیثی داریم که امام رضا علیه‌السلام از پیغمبر اکرم نقل می‌کند و آن این است: «ذَا تَوَاصَلْنَا الْأَمْرَ بِالْمَعْرُوفِ وَ النَّهْيِ عَنِ الْمُنْكَرِ» هر گاه مردم امر به معروف و نهی از منکر را به عهده هم‌دیگر بگذارند (یعنی هر کس سکوت کند به انتظار اینکه دیگری امر به معروف و نهی از منکر کند و در نتیجه هیچ کس قیام نکند) «فَلْيَأْذِنُوا بِوِقَاعِ مَنْ لِلَّهِ» پس برای عذاب الهی منتظر و آماده باشند، چه غذایی؟ سنگ از آسمان بیاید؟ نه! عذاب الهی در آیه قرآن چنین تفسیر شده است: قُلْ هُوَ الْقَادِرُ عَلَيَّ أَنْ يَبْعَثَ عَلَيَّكَ عَذَابًا مِّنْ فَوْقِكُمْ أَوْ

عامل سوم (قیام امام حسین) عامل امر به معروف و نهی از منکر است که اباعبدالله علیه‌السلام صریحا به این عامل استناد می‌کند. امام در این زمینه به احادیث پیغمبر و هدف خود استناد می‌کند و مکرر نام امر به معروف و نهی از منکر را می‌برد، بدون اینکه اسمی از بیعت و تقاضای بیعت توسط یزید) به نهضت حسینی می‌دهد. به موجب همین عامل است که این نهضت شایستگی پیدا کرده است که برای همیشه زنده بماند، برای همیشه یادآوری شود و آموزنده باشد. البته همه عوامل آموزنده هستند ولی این عامل آموزندگی بیشتری دارد، زیرا نه متکی به دعوت است و نه متکی به تقاضای بیعت؛ یعنی اگر دعوتی از امام نمی‌شد، حسین بن علی علیه‌السلام به موجب قانون امر به معروف و نهی از منکر نهضت می‌کرد. اگر هم تقاضای بیعت از او نمی‌کردند، باز ساکت نمی‌نخست. موضوع خیلی فرق می‌کند و تفاوت پیدا می‌شود.

به موجب عامل اول، چون مردم کوفه دعوت کردند و زمینه پیروزی صدی پنجاه یا کمتر آماده شده است، امام حرکت می‌کند. یعنی اگر تنها این عامل در شکل دادن نهضت حسینی مؤثر بود، چنانچه مردم کوفه دعوت نمی‌کردند، حسین علیه‌السلام از جای خود تکان نمی‌خورد، به موجب عامل دوم، از امام بیعت می‌خواهند و می‌فرمایند با شما بیعت نمی‌کنم. یعنی اگر تنها این عامل می‌بود، چنانچه حکومت وقت از حسین علیه‌السلام بیعت نمی‌خواست، او با آنها کاری ندانست، می‌گفت شما با من کار دارید، من که با شما کاری ندارم؛ شما از من بیعت نخواهید، مطلب تمام است. پس به موجب این عامل، اگر آنها تقاضای بیعت

بشناسیم که این چه اصلی است؟ این چیست که آنچنان اصالت و قدرت دارد و آنچنان از نظر اسلام اهمیت دارد که مردی مانند حسین بن علی علیه‌السلام را وادار می‌کند در راه خودش، جان خویش را از دست بدهد، خون خود را بریزد، خون عزیزان خود را بریزد، خون پاران خود را بریزد و آن وقت ما بعد از هزار و ۳۰۰ سال در مقابل امام باستیم و اینطور گواهی بدهیم: «شَهِدْنَا أَنَّكَ قَدْ أَقَمْتَ الصَّلَاةَ وَ آتَيْتَ الزَّكَاةَ وَ أَمَرْتَ بِالْمَعْرُوفِ وَ نَهَيْتَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَ جَاهَدْتُمْ فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ حَتَّى آتَيْتَ الْيَقِيْنَ». در مفهوم این شهادت و گواهی درست فکر کنید، ما گواهی می‌دهیم تو نماز را پیا دشتی، تو زکات و انفاق را به همه مراتبش ادا کردی، تو امر به معروف و ناهی از منکر هستی، تو امر به معروف و نهی از منکر کردی، یعنی تمام نهضت تو امر به معروف و نهی از منکر است، در راه خدا کوشیدی، آن حد اعلای کوشش، آن کوششی که سزوار است یک بشر در راه حق از خود بروز دهد.

در اینجا شهادت معنایش اعتراف است؛ «من گواهی می‌دهم» یعنی من هم مثل هر آدم فهمیده و محققی به این حقیقت اعتراف می‌کنم، من معتزفم یا اباعبدالله که نهضت تو، نهضت امر به معروف و نهی از منکر بود، یعنی من این را می‌فهمم که تو تنها به خاطر دعوت اهل کوفه قیام نکردی، قبل از اینکه دعوت اهل کوفه‌ای پیدا شود، قیام کردی.

تو اول قیام کردی، بعد مردم کوفه تو را دعوت کردند. من گواهی می‌دهم و اعتراف می‌کنم نهضت تو تنها این نبود که من بیعت نمی‌کنم؛ نهضت تو شامل مطلب دیگری بود، اصل دیگری در اسلام را اجرا کردی و آن اصل امر به معروف و نهی از منکر است.

به اصطلاح درویشی است و در مسائل اجتماعی دیده نمی‌شود - می‌گوید معنی این جمله (فَيَذْعُوا خِيَارَكُمُ) فلايشْتَجِبُ لَهْمُ) این نیست که خدا را می‌خوانند و خدا دعای آنها را مستجاب نمی‌کند، معنایش این است که وقتی امر به معروف و نهی از منکر را ترک کنند، اقتدر بست می‌شوند، اقتدر بر شانه‌شان، مهابت‌شان، عزت‌شان و کرامت‌شان از بین می‌رود که وقتی به درگاه همان ظلمه می‌روند، هرچه ندا می‌کنند، به آنها اعتنا نمی‌شود، یعنی پیغمبر فرمود، اگر می‌خواهید عزت داشته باشید و دیگران روی شما حساب کنند، امر به معروف و نهی از منکر را ترک نکنید. اگر امر به معروف و نهی از منکر نداشته باشید، نخستین خاصیت آن ضعف شماسست، پستی و ذلت شماسست، دشمن هم روی شما حساب نمی‌کند.

بر در آریاب بی‌مروت دنیا چند نشینی که خواجه کی به در آید

آن وقت مثل یک برده و بنده، هر چه التماس کنید، کسی جواب‌تان را نخواهد داد. معنی بسیار لطیفی است. ما چنین اصل قطعی‌ای در اسلام داریم و وجود مقدس اباعبدالله علیه‌السلام به این اصل استناد کرده است و چنین می‌فهماند که فرضا مردم کوفه مرا دعوت نمی‌کردند، فرضا دستگاه یزید از من بیعت نمی‌خواست، من به موجب اصل امر به معروف و نهی از منکر ساکت نمی‌نشستم.

عمده سبب و علتی که به این نهضت آن شایستگی را داده است که برای همیشه در پیشانی تاریخ بدرخشد، برای همیشه زنده بماند، یک درس جاویدان و یک نهضت بی‌نظیر در دنیا باشد، همین جهت است. این عامل ارزش نهضت را بسیار بالا می‌برد و به همین دلیل ما باید امر به معروف و نهی از منکر را از نظر اسلام